

STIL EN VERLEGEN

OF IS ER MEER AAN DE HAND?

Maretha de Jonge | Universiteit Leiden & LUBEC Ambulatorium GGZ | 03 - 12 - 2024



Universiteit
Leiden



Prof. Dr. M.V. de Jonge
Orthopedagoog – Generalist
Klinisch Psycholoog

Pedagogische Wetenschappen
& LUBEC Ambulatorium
Universiteit Leiden



**Universiteit
Leiden**

DISCLOSURE

GEEN BELANGENVERSTRENGELING



Universiteit
Leiden

In dienst; bezoldigd



Vertaler: verdiensten UMCU

*Trainer: verdiensten persoonlijk
research budget UL*



*Editor en auteur:
verdiensten persoonlijk
research budget UL*



*Auteur "Spreek voor Zich"
Geen winstoogmerk, geen
auteursverdiensten*

*Adviseur Stichting
Behandeling Selectief
Mutisme; onbezoldigd*

Funding gepresenteerde projecten:

- PhD traject funding : Leerstoel Stichting Postdoctorale Beroepsopleiding Orthopedagogiek (PDBO)
- 1^e geldstroom

MET DANK AAN

ONDERZOEKSTEAM & DIAGNOSTISCH & BEHANDELTEAM LUBEC



KINDEREN



COLLEGA'S, STUDENTEN
EN SAMENWERKINGSPARTNERS



ouders



leerkrachten

VRAGEN VOOR VANDAAG

1. *STILLE KINDEREN: VERLEGEN OF IS ER MEER AAN DE HAND ?*
2. *WAT IS SELECTIEF MUTISME ?*
3. *WAAROM ZIJN DEZE KINDEREN ZO STIL ?*
4. *BEGELEIDING EN BEHANDELING: WAT KAN JE DOEN ?*

VRAGEN VOOR VANDAAG

1. *STILLE KINDEREN: VERLEGEN OF IS ER MEER AAN DE HAND ?*
2. *WAT IS SELECTIEF MUTISME ?*
3. *WAAROM ZIJN DEZE KINDEREN ZO STIL ?*
4. *BEGELEIDING EN BEHANDELING: WAT KAN JE DOEN ?*

STILLE KINDEREN

Silvie

Heel verlegen
Sterk gericht op moeder
Speelt niet op PSZ



Arianne

Articulatieproblemen
Heel stil in groep 1
Thuis vaak luid en boos



Nikoloz

Ouders gevlucht uit Georgië
Is liefst alleen
Wil geen NL spreken



Amy

Grappig, eigenwijs
Thuis druk en vrolijk
Op school helemaal stil



Gewone en ongewone kinderangsten

Angst is onmisbaar voor ons voortbestaan

Soorten angst: angst, vrees, schrik, spanning, bezorgdheid ...

Angst is ons alarmsysteem ...

**Alle dieren
angsten**



**Grote mensen
angsten**

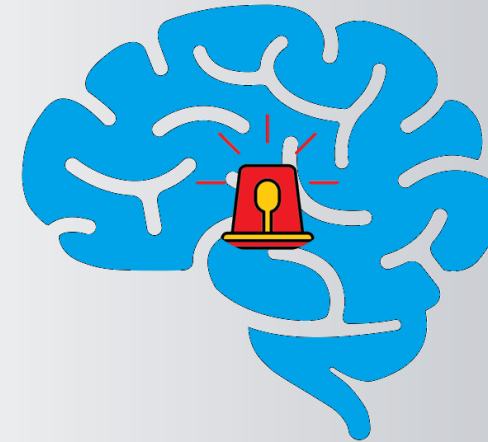


Foto Cottonbro - Pexels

**Kinder-
angsten**



Foto Pixabay - Pexels

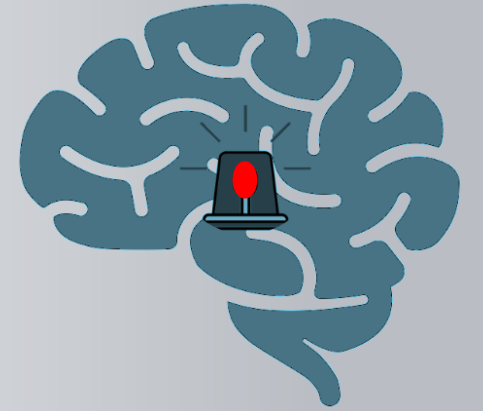


**Sociale
angst**



**Moeilijk te
begrijpen
uitzonderlijke
angsten**

ANGSTREACTIES



VERMIJDEN

VECHTEN

Angstreactie is een signaal voor jezelf,
en voor anderen !

Buitengewoon moeilijk te negeren

VLUCHTEN

BEVRIEZEN

HELP ME !
HECHTING

SHOW ME !
SOCIAL
REFERENCING

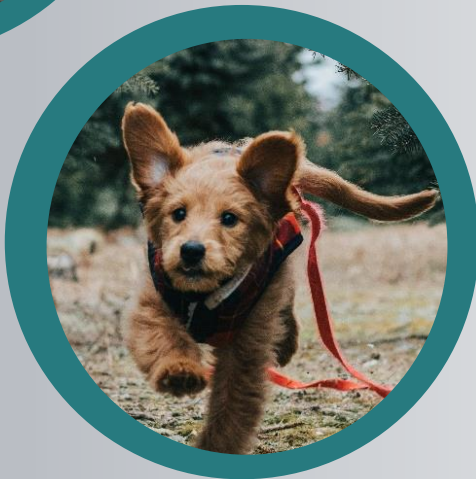


Foto Jayden Burdick - Pexels



Foto Yassine Ja:i- Pexels



Foto Ketut Subiyanto - Pexels

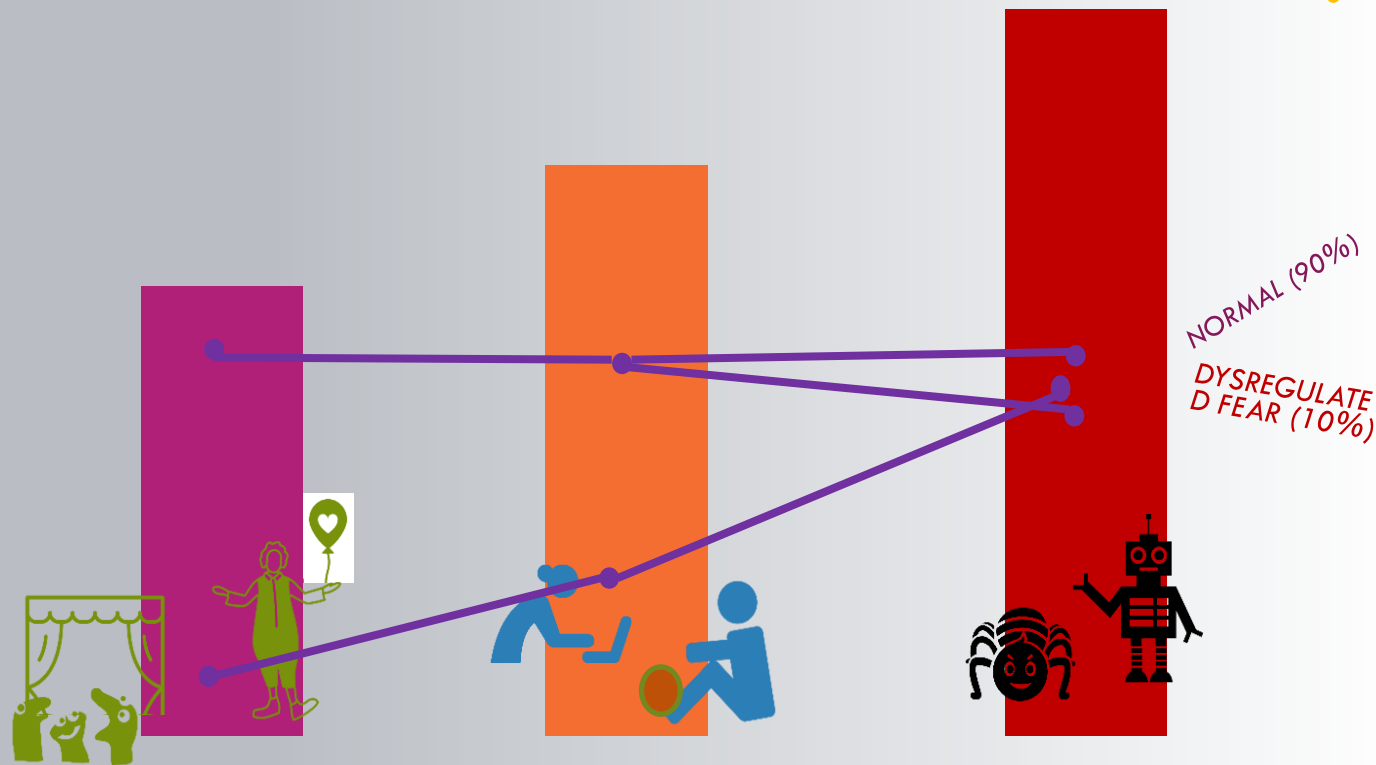


Foto Pixabay - Pexels



Foto Tatiana Syrikova - Pexels

OVER WIE MOETEN WIJ ONS ZORGEN MAKEN?



- DE KINDEREN WAREN VAAK NIET DE KINDEREN DIE BEKEND STONDEN ALS VERLEGEN OF GEINHIBEERD;
- WAREN IN DE MEEST SPANNENDE SITUATIES NIET TE ONDERSCHIEDEN VAN ANDERE ANGSTIGE KINDEREN

- STABIEL OVER TIJD
- VOORSPELT
 - ✓ INHIBITIE EN TERUGTREKKEN IN KLEUTERKLAS
 - ✓ SOCIALE ANGSTSYMPTOMEN BIJ 6 JAAR
 - ✓ SOCIALE ANGSTSYMPTOMEN IN ADOLESCENTIE
 - ✓ VOORSPELT MEER DAN OPVOEDINGSFACTOREN OF RELATIES MET LEEFTIJDGENOTEN

BUSS ET AL., 2011

MOET IK ME (AL) ZORGEN MAKEN?

Kertz et al.

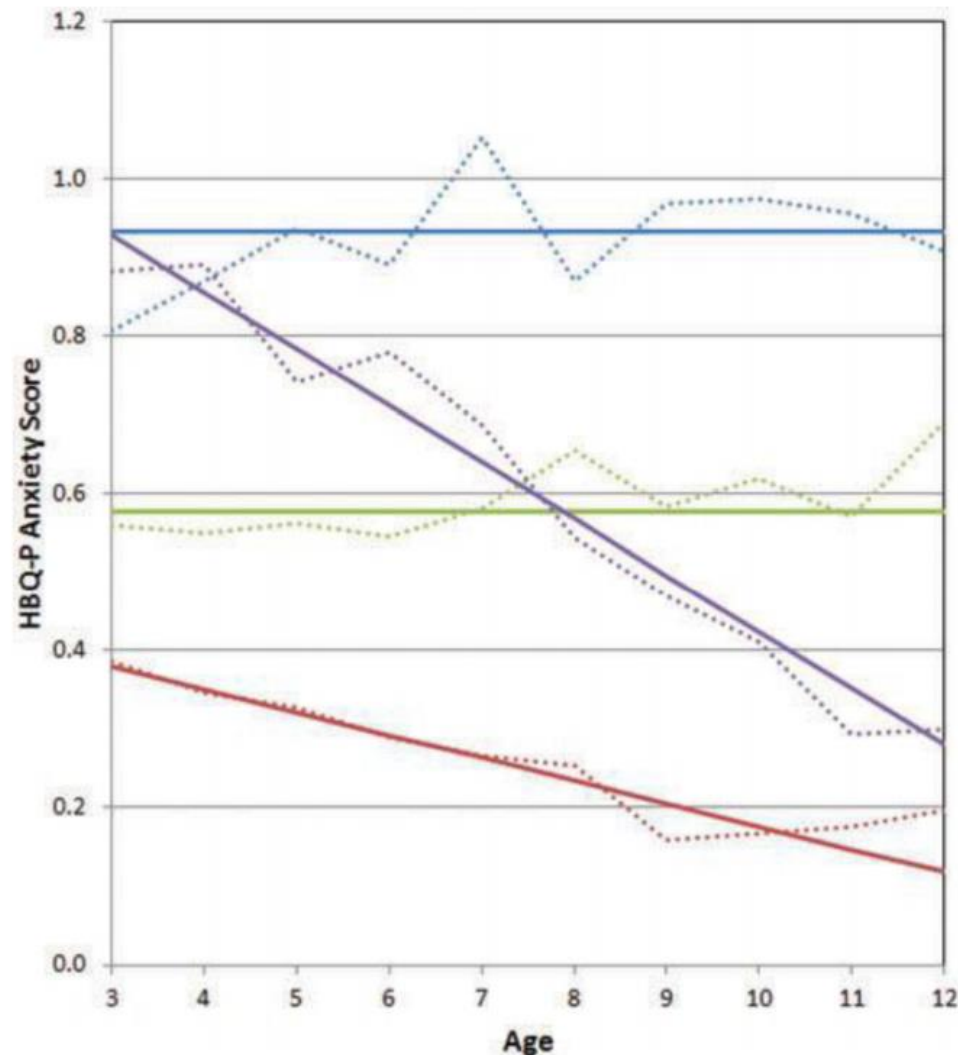


Figure 1.

272 KINDEREN VAN 3-6 JAAR OUD WERDEN (4X) GEVOLGD TOT ZE GEMIDDELD 11 JAAR WAREN

MATIGE EN HOGE ANGSTGROEPEN:

- MINDER GOED OP SCHOOL
 - MINDER VRIENDJES
 - MEER BEPERKINGEN IN FUNCTIONEREN
- DAN DE **LAGE ANGSTGROEP**

HOOG MAAR AFNEMENDE ANGSTGROEP GEEN SIGNIFICANT VERSCHIL MEER MET DE **LAGE ANGSTGROEP**

KERTZ ET AL., 2019

WANNEER NOEM JE IETS EEN STOORNIS ?

EN IS EEN DIAGNOSE (“LABEL”) BELANGRIJK ?

- EEN KLACHT WORDT EEN STOORNIS WANNEER HET JE GROEI EN ONTWIKKELING VERSTOORT
- ALS DIDAKTISCHE, EMOTIONELE, SOCIALE ONTWIKKELING BELEMMERD WORDT
- ALS HET GEDRAG NIET BIJ DE LEEFTIJD OF SITUATIE PASSEND IS
- ALS DE GEWONE INTERVENTIES EN MIDDELEN NIET HELPEN
- EEN DIAGNOSE HELPT OM HET GEDRAG / DE KLACHT TE BEGRIJPEN
- EN OP DE JUISTE MANIER TE HANDELEN
- EEN DIAGNOSE IS BIJ ANGSTSTOORNISSEN EN SELECTIEF MUTISME GEEN LEVENSLANG LABEL
- VAAK IS HET GOED TE BEHANDELEN. SOMS BLIJVEN KLACHTEN BESTAAN



VRAGEN VOOR VANDAAG

1. *STILLE KINDEREN: VERLEGEN OF IS ER MEER AAN DE HAND ?*
2. *WAT IS SELECTIEF MUTISME ?*
3. *WAAROM ZIJN DEZE KINDEREN ZO STIL ?*
4. *BEGELEIDING EN BEHANDELING: WAT KAN JE DOEN ?*

WAT ZEG JE ? SELECTIEF MUTISME ?



- A. Consequent niet spreken in specifieke sociale situaties**
waarin verwacht wordt dat er gesproken wordt, bijv op school), hoewel het kind wel spreekt in andere situaties.
- B. Belemmert** functioneren op school (of werk), of de sociale communicatie
- C. Ten minste een maand** (niet beperkt tot de eerste maand op school)
- D. Beheerst de taal wel** Voldoende kennis van / vertrouwen met de taal.
- E. Niet beter verklaard door** spraak-, of taalstoornissen (bijv. stotteren) en niet uitsluitend voorkomen tijdens een psychose, schizofrenie of ASS.

DSM-5 American Psychiatric Association (2013)

SELECTIEF MUTISME IS EEN ANGSTSTOORNIS

EN GAAT SOMS SAMEN MET ANDERE PROBLEMATIEK



GEÏNHIBEERD
TEMPERAMENT



MILDE TAAL-,
ONTWIKKELINGSPROBLEMEN

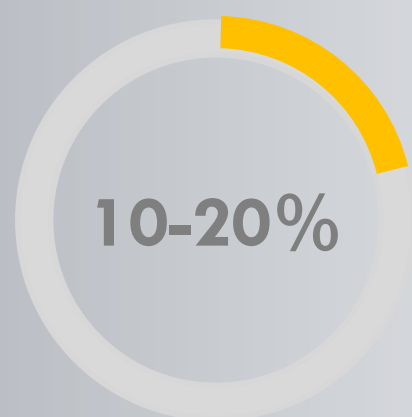


(PRIKKEL)
GEVOELIG



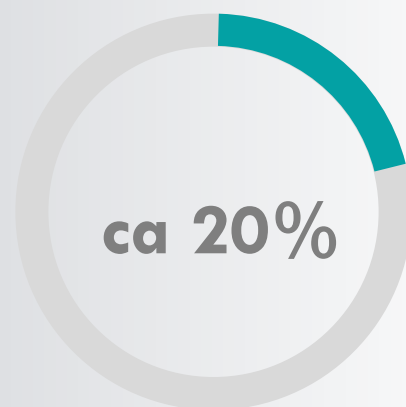
WEINIG FLEXIBEL IN
EMOTIEREGULATIE

HOE VAAK KOMEN ANGSTSTOORNISSEN VOOR?



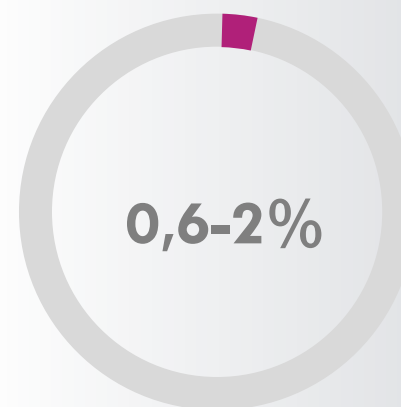
**KINDEREN EN
JONGEREN**

MONGA & BENOIT (2018)



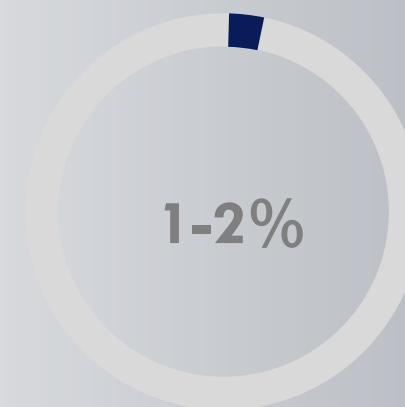
**JONGE KINDEREN
(ca 0-6)**

BUFFERD ET AL., 2011;
FRANZ ET AL., 2013;
PAULUS ET AL., 2014



**SELECTIEF
MUTISME**

BERGMAN ET AL, 2002;
EGGER & ANGOLD, 2006;
VIANA ET AL, 2009



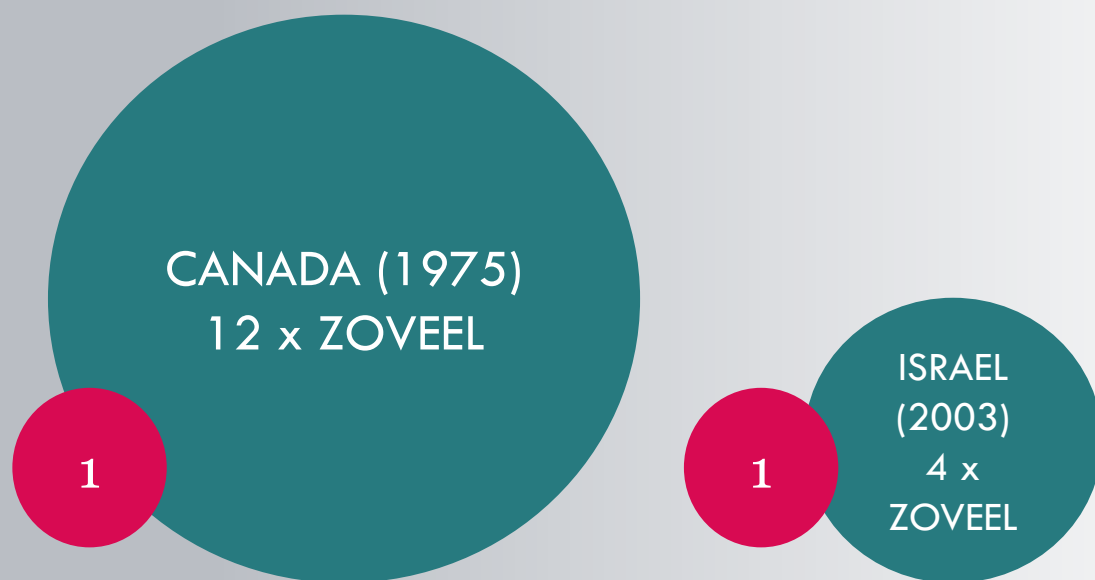
**AUTISME SPECTRUM
STOORNISSEN**

LORD ET AL, 2022

TER VERGELIJK:

PREVALENTIE MEERTALIGHEID

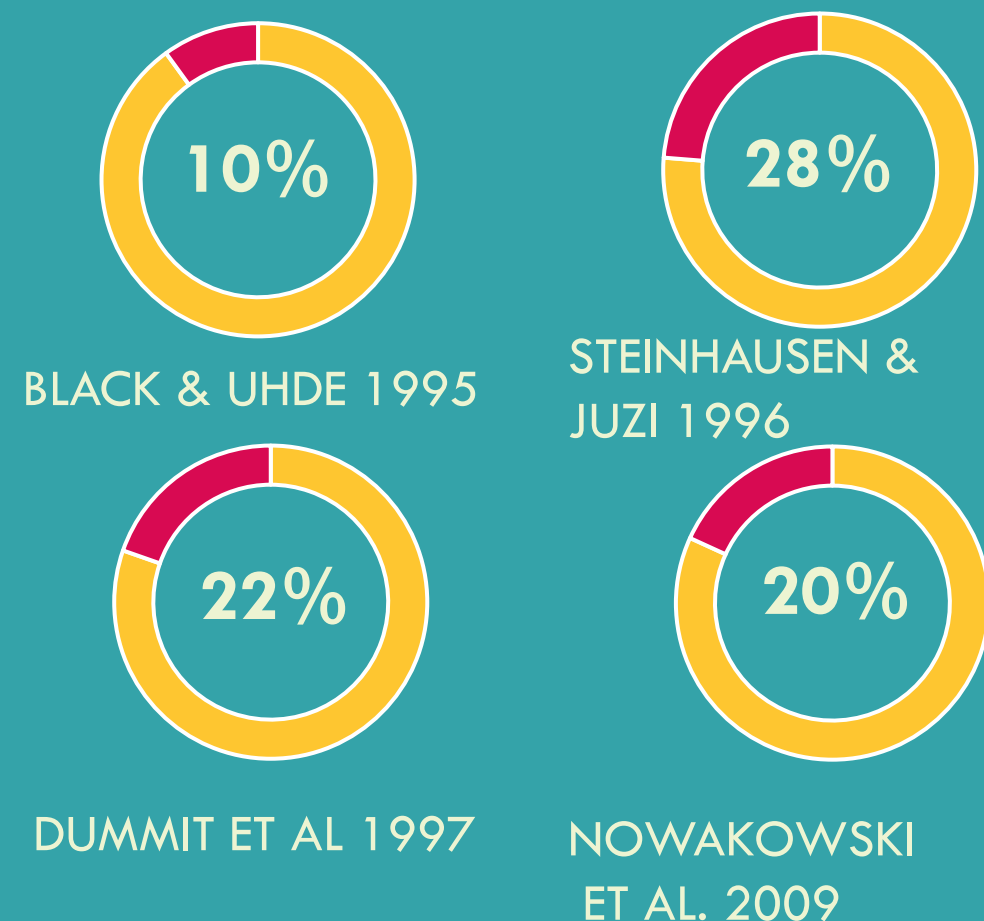
HOEVEEL VAKER MEERTALIGHEID /
IMMIGRANTEN IN KLINISCHE POPULATIES ?



Le Pichon & de Jonge (2015): Linguistic and psychological perspectives on prolonged periods of silence in dual-language learners
DOI: 10.1080/13670050.2015.1007918

BIJ SELECTIEF MUTISME

% MEERTALIGHEID /
IMMIGRANTEN IN KLINISCHE POPULATIES



MEERTALIGE KINDEREN: STILLE PERIODE OF SELECTIEF MUTISME?



STILLE PERIODE

- OVER HET ALGEMEEN IN '**SEQUENTIEEL MEERTALIGE**' KINDEREN
- SCHOOLTAAL ANDERS DAN THUISTAAL
- IS EEN **TIJDELIJK** FENOMEEN
- DUURT **MEESTAL MAXIMAAL 3 MAANDEN** (MAAR LENGTE VARIEERT)
- PREVALENTIE ? = ONDUIDELIJK

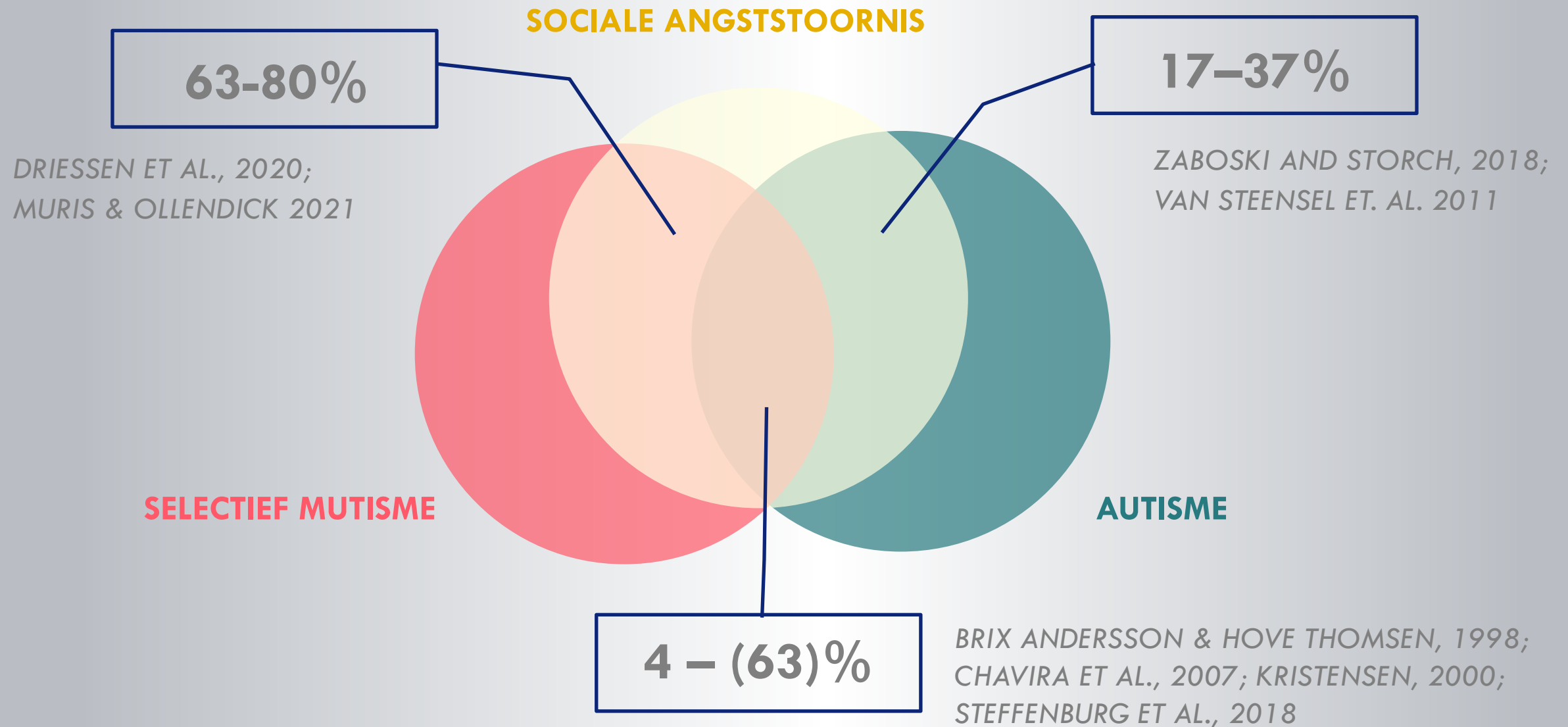
(TABORS, 1997)

SELECTIEF MUTISME IN MEERTALIGE KINDEREN

- **TENMINSTE 6 MAANDEN** IN NIEUWE TAALOMGEVING (OP SCHOOL)
 - STIL IN **BEIDE TALEN**
 - STIL IN **MEERDERE SITUATIES** (NIET ALLEEN OP SCHOOL)
- (TOPPELBERG ET AL., 2005)

*Le Pichon & de Jonge (2015): Linguistic and psychological perspectives on prolonged periods of silence in dual-language learners
DOI: 10.1080/13670050.2015.1007918*

SAMENGAAN VAN AUTISME EN SELECTIEF MUTISME EN SOCIALE ANGST



VERSCHILLEN TUSSEN SELECTIEF MUTISME EN AUTISME



Foto via Freepik.com YaliiaKa

- Evident verschil tussen personen en situaties
- Geen stereotype gedrag/bewegingen, geen bijzondere (zintuiglijke) interesses
- Verhoogde prevalentie bij meertalige kinderen

(LANGE) TERMIJNGEVOLGEN VAN SELECTIEF MUTISM

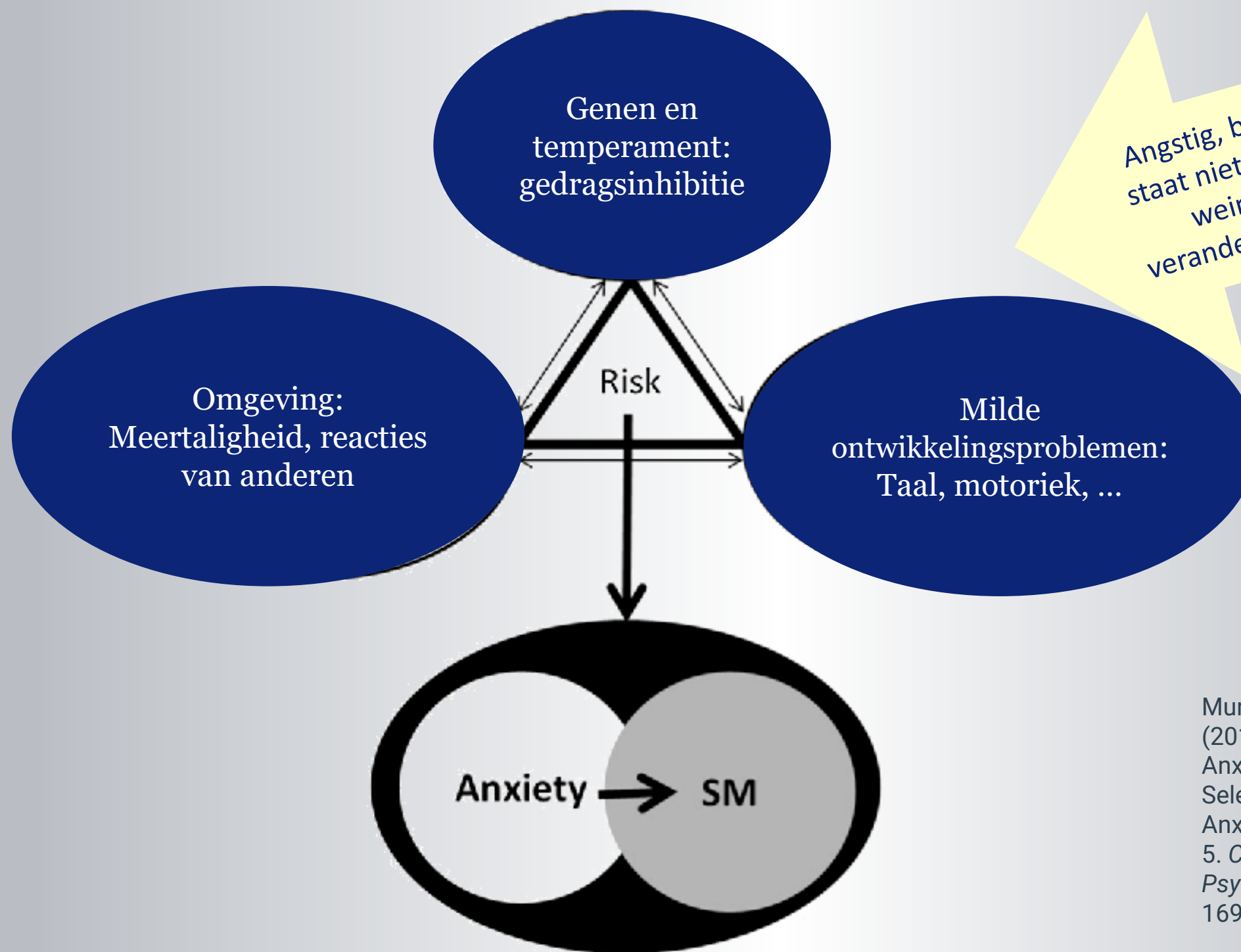
- Risico op (andere) angststoornissen
- Belemmering van sociale contacten
- Stress die zich thuis uit
- Later in het leven kans op depressie, eenzaamheid, belemmeringen in stages, leren en werken
- Minder didactische en sociale en communicatieve (leer)ervaring:

EEN REKENVOORBEELD *BRON CHRISTINA SCHWENCK, IACAPAP 2022*

- Een schooljaar heeft 40 weken
- En ongeveer 24 lesuren per week
- Denk eens aan een minimum van 2 onbeantwoorde vragen (van klasgenootje, leerkracht) per lesuur
- Dat is **1920** onbeantwoorde vragen per jaar, **3840** in 2 (kleuter)jaren
- Dat is deprivatie op sociaal communicatief en emotioneel gebied

VRAGEN VOOR VANDAAG

1. *STILLE KINDEREN: VERLEGEN OF IS ER MEER AAN DE HAND ?*
2. *WAT IS SELECTIEF MUTISME ?*
3. ***WAAROM ZIJN DEZE KINDEREN ZO STIL ?***
4. *BEGELEIDING EN BEHANDELING: WAT KAN JE DOEN ?*



Angstig, bang om fouten te maken, staat niet graag in de belangstelling, weinig flexibel, moeite met verandering, kat uit de boom kijkers

Muris, P., & Ollendick, T.H. (2015). Children Who are Anxious in Silence: A Review on Selective Mutism, the New Anxiety Disorder in DSM-5. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 18, 151-169.

VRAGEN VOOR VANDAAG

1. *STILLE KINDEREN: VERLEGEN OF IS ER MEER AAN DE HAND ?*
2. *WAT IS SELECTIEF MUTISME ?*
3. *WAAROM ZIJN DEZE KINDEREN ZO STIL ?*
4. *BEGELEIDING EN BEHANDELING: WAT KAN JE DOEN ?*

SELECTIEF MUTISME SIGNALEREN

Het kind spreekt niet in belangrijke sociale situaties

bijvoorbeeld op school of peuterspeelzaal, tegen belangrijke volwassenen (ouders van vriendjes, leerkrachten, opa/oma/ooms/tantes)

Valkuilen bij signaleren

- **Het kind spreekt wel tegen u.**

Dan kan er nog steeds sprake zijn van selectief mutisme.

- **Het kind lijkt niet zo angstig.**

Als de 'coping' sterk genoeg is, zie je angst niet altijd in gedrag / gelaat.

- **Peuters zijn vaker eenkennig.**

Dat klopt! Is het gedrag leeftijdsadequaat? Wat zijn de gevolgen voor de ontwikkeling en omgeving / opvoeders? Is er opvoedingsverlegenheid? Angst in de familie?

- **“Oh ik zie het al” Dit is autisme”.**

Pas op: angstige vermijding en autisme lijken op het eerste gezicht op elkaar. Zorgvuldig onderzoek is nodig in meer dan één situatie.

2. *DIAGNOSTIEK : WAT KAN JE DOEN EN WAT BETER NIET ?*

- Informatie uit meerdere bronnen en in meerdere situaties
- Neem sociaal gedrag in de thuissituatie serieus
- Neem een goede ontwikkelingsanamnese af en vraag ook naar situaties waarbij geen sociale stressoren zijn (thuis, familie)
- Vraag naar joint attention, stereotype gedrag, zintuigelijke interesses
- Procesdiagnostiek
- Vraag je af : is de classificatie (nu) belangrijk voor het behandelen van angst ?

HET BELANG VAN EEN VEILIG KLIMAAT VOOR KINDEREN MET INTERNALISEREND GEDRAG

- Ruimte om jezelf te mogen zijn (ook de kat uit de boom kijken)
- Ruimte voor emoties: angst is niet fout
- Ruimte om te oefenen: fouten maken mag, van proberen kan je leren, tijd om te groeien
- Geen druk, wel stimulans en uitnodiging
- Goed anti-pest beleid

REAGEREN OP ANGSTIG GEDRAG



- Geef ruimte en luwte
- Geef op een subtiele manier aandacht
Een knipoog, een sticker, een complimentje
- Laat merken dat je het ziet en begrijpt door te benoemen hoe het kind zich voelt
“ik zie dat je het spannend vindt”
- Help het kind zijn emoties te begrijpen
“ik denk dat je ...”
- Humor helpt!



- “pushen” versterkt freezing
- Middelpunt maken door teveel (groeps)aandacht versterkt sociale angst
- Angst ontkennen: *“nee joh, het is niet eng” ; “zie je nou wel dat het helemaal niet eng was” en ridiculiseer niet : “ben je je toch verloren?” ; “Peter moet zijn batterij nog even opladen”*
- Negeren of vergeten
- Bespotten

REAGEREN OP ANGSTIG GEDRAG



- Praat met ouders en maak een plan.
- Werk samen met collega's en zorg voor overdracht.
- Bedenk wat je wel/niet van een kind gaat vragen. Wat ligt binnen bereik en wat is nog te moeilijk (spannend).
- Betrek het kind bij een oplossing (vaak via ouders)
- Balans tussen stimuleren/aanmoedigen en overvragen
- Gedrag in stapjes



- Teveel tegelijk en te grote stappen
- Te weinig afstemming met ouders en collega's
- Forceren of straffen

REAGEREN OP STILTE



- Betrek het kind zelf ook bij het stappen plan. Geef uitleg!
- Vraag ouders om foto's bijv voor bespreken weekend in de kring
- Stel gesloten vragen.
- Geef voorbereidingstijd : “ik ga zo aan je vragen ...”
- Creëer selecte situaties (apart met het kind, broertje/zusje erbij, groepje buiten de klas, vriendinnetje, schoolplein)

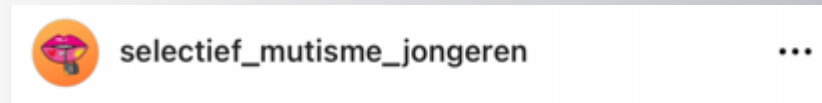


- Maak wat minder oogcontact
- Stel niet teveel vragen: hoe stiller een kind, hoe meer je gaat vragen.
- Geef ruimte voor “teleurstelling” bij oefenen. Het lukt niet altijd direct. Van proberen ga je leren.

REAGEREN OP STILTE



Open instagram account van jongeren die posten over eigen ervaringen met selectief mutisme om anderen te informeren





Open instagram account van jongeren die posten over eigen ervaringen met selectief mutisme om anderen te informeren



SPREEKT VOOR ZICH WEBSITE



SPREEKT VOOR ZICH BEHANDELPROGRAMMA

Fase 1

Kennismaking

- Gesprek met ouders en school
- Webportaal introduceren en toelichten
- Yep krijgen kinderen (als verrassing) toegestuurd
- Maak deze fase niet te lang. Doorgaans 2-3 sessies
- Zorg voor een map (dapperklapper)
- Zet de toon (activeer ouders: informatie ouderbegeleiding portaal lezen)

Fase 2

Spreken met de therapeut

- Thuis oefenen
- Ouders zijn bij de therapie (modeling)
- Als je met fading ouders minder aanwezig hebt, laat ze meekijken achter de Spiegel (tenzij contra-indicaties)
- Berichtjes via webportaal
- Aandacht voor ontspanning



Fase 3

Spreeken op school

- Thuis oefenen
- Ouders zijn bij de therapie (modeling)
- Als je met fading ouders minder aanwezig hebt, laat ze meekijken achter de Spiegel (tenzij contra-indicaties)
- Berichtjes via webportaal
- Aandacht voor ontspanning



SPREEKT VOOR ZICH BEHANDELPROGRAMMA

Fase 4

Spreeken in de klas

- Oefenen in de klas
- Van kleine groepjes naar grote groep
- Nieuwe leerkracht
- Thuis oefenen met dapper gedrag

SPREEKT VOOR ZICH BEHANDELPROGRAMMA

Fase 4

Spreeken in de klas

- Oefenen in de klas
- Van kleine groepjes naar grote groep
- Nieuwe leerkracht
- Thuis oefenen met dapper gedrag

SPREEKT VOOR ZICH BEHANDELPROGRAMMA

Fase 5

Afscheid

- Terugvalpreventie
- Afsluiten met de hele klas
- Nieuwe uitdagingen aangaan

MATERIAAL VOOR KINDEREN



MATERIAAL VOOR LEERKRACHTEN EN OUDERS



OEFENEN IN THERAPIE, THUIS EN OP SCHOOL



PROGNOSE



Photo Andrew Neel via Pexels

- Bij jonge kinderen meestal goede effecten
- Maar bij ca. 25% van de jonge kinderen te weinig effect
- Moeilijker te behandelen naarmate leeftijd stijgt en aanverwante problematiek (bijv ASS) speelt
- Sommige klachten blijven vaak bestaan : sociale angst, eenzaamheid, depressie, sociale communicatie problemen

- Forrester, C., & Sutton, C. (2015). *Selective mutism in our own words: Experiences in childhood and adulthood*. Jessica Kingsley Publishers.
- Oerbeck, B., Overgaard, K. R., Stein, M. B., Pripp, A. H., & Kristensen, H. (2018). Treatment of selective mutism: a 5-year follow-up study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(8), 997-1009.
- Remschmidt H, Poller M, Herpertz-Dahlmann B et al (2001). A follow-up study of 45 patients with elective mutism. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 251:284-296.
- Steinhausen H-C, Juzi C (1996). Elective mutism: An analysis of 100 cases. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35:606-614.

SAMENVATTEND

Stil en verlegen als introvert gedrag: geen probleem

Als het de ontwikkeling belemmert en niet vermindert: biedt tijdig hulp

Diagnostisch beeld is belangrijker dan classificatie

Selectief mutisme gaat meestal niet vanzelf over en de prognose van niet behandelen is niet goed

Zwijgen is een manier van coping (emotie regulatie)

(Cognitieve) gedragstherapie is meest evidence based

Neem ouders daar altijd in mee, want angst doet ook iets met de opvoedingsrelatie

SAMENVATTEND

Meer lezen of bekijken:

www.spreektvoorzicht.nl

<https://spreektvoorzicht.nl/boeksuggesties-en-meer/> (voor video en de documentaire)

<https://www.universiteitleiden.nl/selectief-mutisme>

DANK VOOR UW BELANGSTELLING

Maretha de Jonge | Universiteit Leiden & LUBEC Ambulatorium GGZ |

m.v.de.jonge@fsw.leidenuniv.nl



Universiteit
Leiden

